

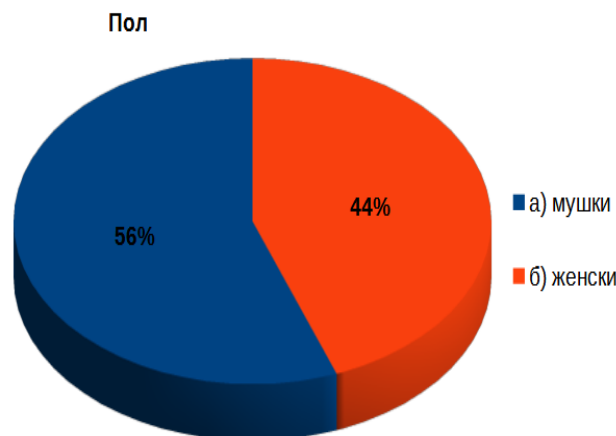
Пројекат: Заједно до чистог ваздуха

АНКЕТА ГРАЂАНА

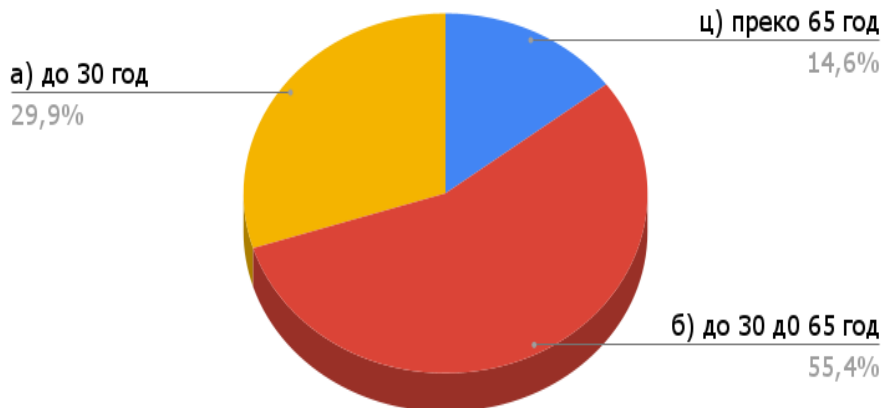
Анкета грађана о њиховим ставовима о стању и активностима на заштити ваздуха у Бору спроведена је преко интернета и физичким попуњавањем током августа, септембра и октобра 2021. године. Анкета је део пројекта "Заједно до чистог ваздуха" који реализује Друштво младих истраживача Бор у сарадњи са Градом Бор. Наш локални пројекат део је ширег пројекта „Снажно зелено“ који реализује ОЦД Београдска отворена школа уз финансијску подршку ЕУ.

Основна обележја узорка анкетираних.

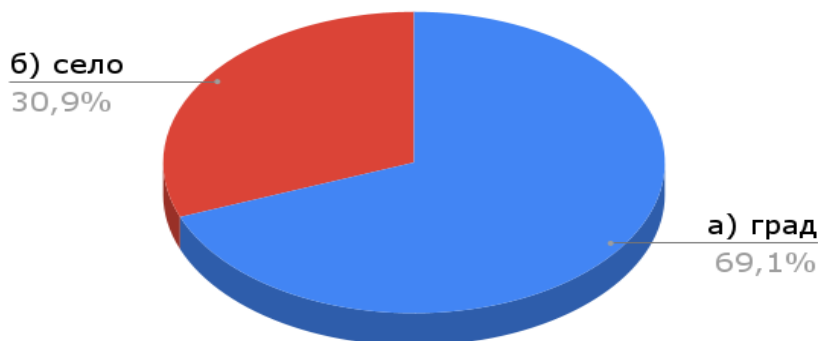
Пројектом је било предвиђено да анкету попуни 300 испитаника али су грађани Бора показали значајно интересовање тако да је коначно попуњено 314 валидних анкета. Међу анкетираним је нешто више особа мушког пола (55,73%) док је жена било 44,27%. Према старосној доби, највише је било анкетираних до 30 година старости (55,41%), што је резултат ангажовања на анкетама омладинских организација партнера на пројекту. У старосној групи од 30 до 65 година било је 29,94% анкетираних док је старијих од 65 година било (14,65%). Доминирају анкетирани из града (69,11%) а са села је нешто мање од једне трећине (30,89%). Ово посредно указује да је интересовање грађана који живе у граду за решавање проблема загађеног ваздуха веће него код оних који живе на селу (што проистиче из чињенице да су главни извори загађења – металрушки погони производње бакра – у самом граду). (Графици 1., 2., 3.)

Старост

Место живљења

Анкета је садржала укупно 12 питања на које се одговарало заокруживањем само једног одговора. Питања су била разврстана у три главне групе. **Прва група** питања (5) је обухватила оцену стања квалитета ваздуха, изворе загађења ваздуха и њиховог утицаја на здравље, као и оцене односа надлежних органа према решавању проблема загађења ваздуха. **Друга група** (2) питања односила се на информисаност грађана о стању квалитета ваздуха и животне средине, изворима информисања који се користе и посебно о коришћењу могућности информатичке технологије за праћење података о квалитету ваздуха. **Трећа**, најбројнија група питања (5), односила се на решавање проблема загађеног ваздуха – ко треба да решава овај у борској средини веома изражен проблем (посебно каква би била улога и шта би требало да ради посебно тело у граду Бору – Тим за мониторинг

ваздуха), како се организовати у локалној заједници за његово решавање, да ли су грађани довољно укључени у решавање и како би требало да учествују у решавању проблема загађеног ваздуха. На крају анкете је било могуће навести слободне коментаре и предлоге анкетираних.

Оцене стања и извора загађења

Потврђено је очекивање да ће оцена грађана о стању животне средине, а посебно о квалитету ваздуха у Бору, бити веома критична. Нешто преко половине анкетираних грађана оценило је да је животна средина, а посебно ваздух, загађен (50,64%) односно прекомерно загађен (48,09%) . Остатак од свега пар процената (0,96%) сматра да је мало загађена или да је ваздух незнатно загађен (0,32%).

На основу вашег непосредног утиска оцените квалитет ваздуха у Бору:

в) Мало је загађен

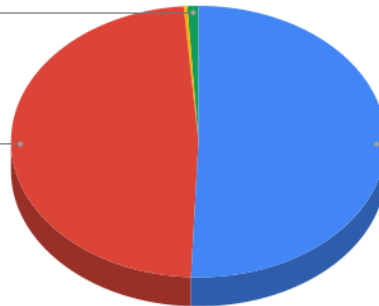
1,0%

а) Прекомерно је загађен

48,1%

б) Загађен

50,6%

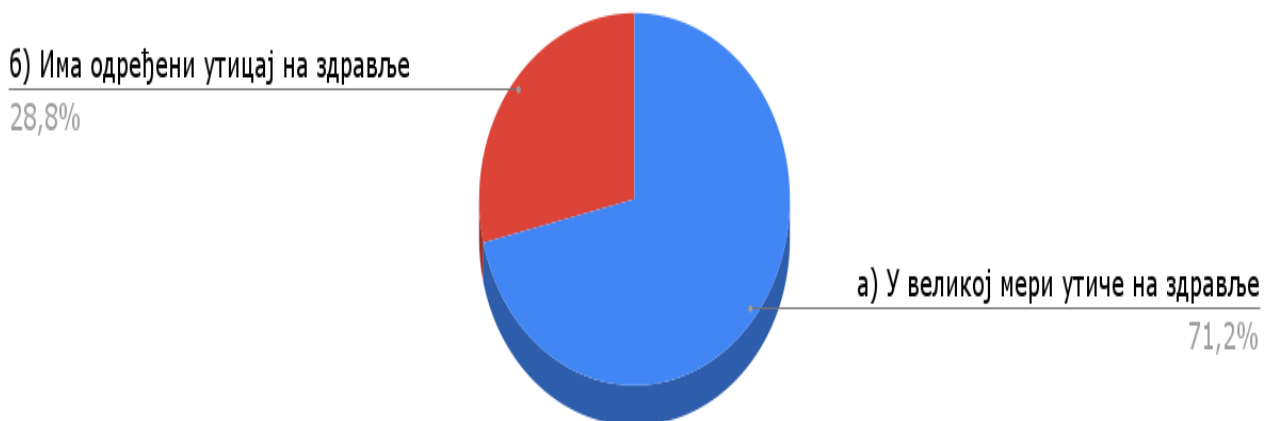

Веома сличне оцене и ставове су исказали и анкетирани грађани Бора и околних села приликом анкетања 2002 (Анкета приликом израде ЛЕАП-а, на узорку од 962 испитаника), када се њих 98,95% изјаснило да је загађење ваздуха у Бору најзначајнији проблем. Дакле, према тадашњим оценама на првом месту су истакли проблем загађења ваздуха а оцена је веома висока - 4,15, тј. загађење ваздуха је оцењено као изузетно значајан проблем. На другом месту је загађење вода, оцена 2,95, на трећем загађење земљишта - 2,51, на четвртом, здравље људи 2,15, (ова три проблема сврставају се у групу средње значајних), на петом загађење животних намирница - 1,49 а на шестом уништавање биљног и животињског света - 1,44, тј. они припадају групи проблема од малог значаја.

Такође и у анкети 2020 године у оквиру пројекта Б-О-Р за заштиту животне средине две трећине анкетираних је оценило да је животна средина у Бору веома загађена, док је скоро једна трећина рекла да је загађена. Свега 5% анкетираних је оценило да је животне средина града Бора мало загађена док нема ни једног одговора, чак ни испитаника са села, који би рекао да животне средина у Бору није загађена. Овакви ставови су очекивани јер се годинама понављају и одраз су реалног стања животне средине у Бору.

У погледу утицаја на здравље, велика већина је свесна да загађен ваздух у великој мери утиче на здравље (71,20%) док само (28,80%) анкетираних мисли да има одређени утицај на здравље.

Како по вашем мишљењу загађени ваздух утиче на здравље људи:

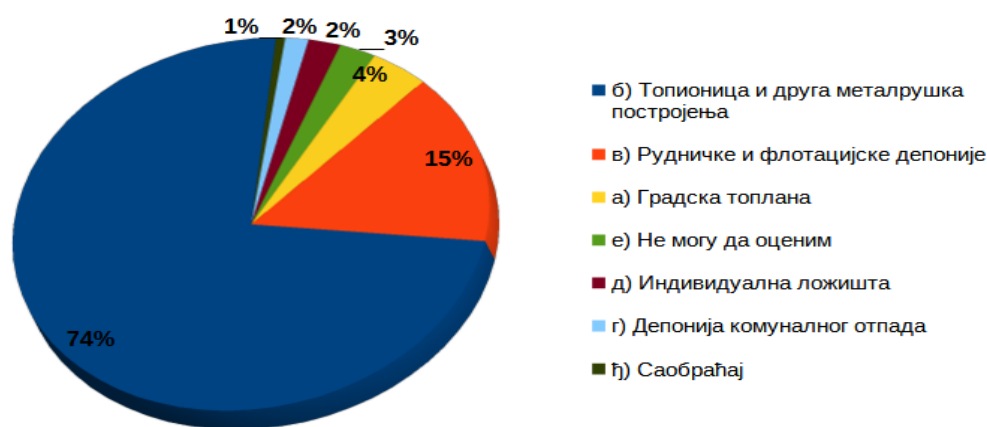
Најчешће здравствене последице би према анкетиранима биле: (42,99%) болести органа за дисање (астма, бронхитис и др.); (22,61%) канцерогене болести; (16,24%) проблеми са дисањем; (14,97%) болести срца и крвних судова (кардиоваскуларне болести); (1,27%) смањене физичке активности на отвореном, затим сузење учију, проблеми са кожом и неке друге болести (мање од 1%).

Оцењујући последице загађења животне средине 2002 године испитаници на првом месту рангирају болести људи - 3,59, на другом уништену природу 3,57, а на трећем мртве реке 3,04, односно ове три групе последица оцењују као најзначајније последице загађења животне средине Бора.

Као изворе загађања ваздуха који имају највећи утицај на загађење ваздуха, испитаници виде топионичка и друга металрушка постројења (73,57%), рудничке и флотацијске депоније (15,29%), градску топлану (4,14%), индивидуална ложишта (2,23%), депонију комуналног отпада (1,59%), саобраћај (0,64/), а није могло да оцени (2,55%).

Који су највећи извори загађења ваздуха у Бору

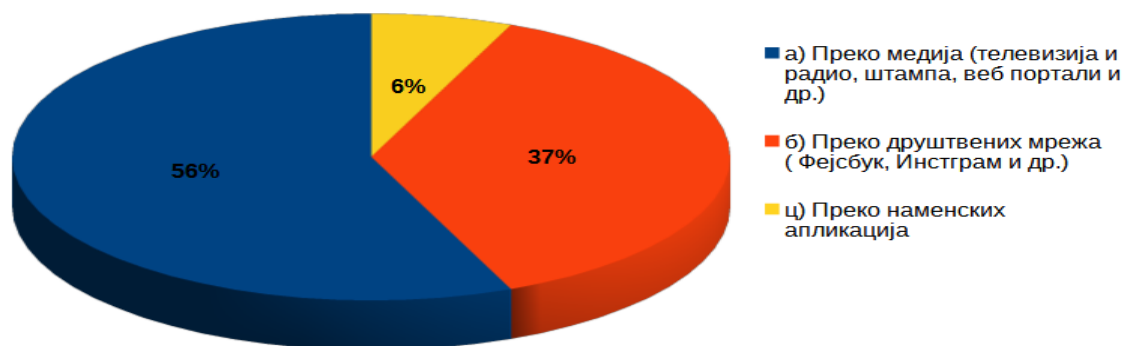

На првом месту најзначајнијих извора загађења грађани су 2002 године препознали објекте металургије и базе хемије (оцена 3,84). На другом месту, са оценом 3,15 су објекти рударства, тј, рударство и металургију сврставају у групу значјних извора загађења а на трећем флотацијска јаловишта, оцена 2,61 - средње значајни извор загађења. Остале изворе загађења испитаници су рангирани ниским оценама.

Оцена начина информисаности о квалитету ваздуха

На питање како се грађани најчешће информишу о квалитету ваздуха и уопште стању животне средине. Више од половине испитаника (56,37%) наводи да се информишу најчешће преко медија – телевизије, штампе и веб портала на интернету, затим преко друштвених (Фејсбук, Инстаграм итд) мрежа (37,26%) а најмање (6,37%) преко наменских апликација.

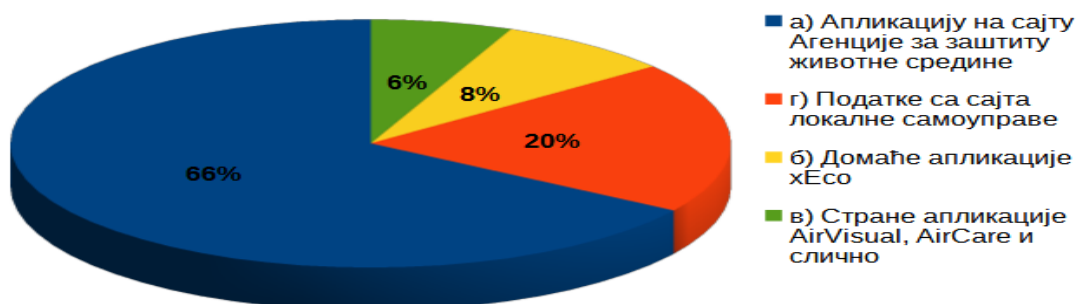
Како се информишу о стању квалитета ваздуха

У анкети је тражено од оних који користе информатичке технологије да наведу бар један извор односно апликацију коју користе да би се правовремено информисали о квалитету ваздуха у Бору.

Највише анкетираних је навело да користе податке и апликацију са сајта Агенције за заштиту животне средине (65,92%) или податке са сајта локалне самоуправе (19,75%), док је незнатан број навео домаће апликације хЕсо (7,96%) односно стране апликације или сајтове AirVisual, AirCare и слично (6,37%).

Које апликације користите

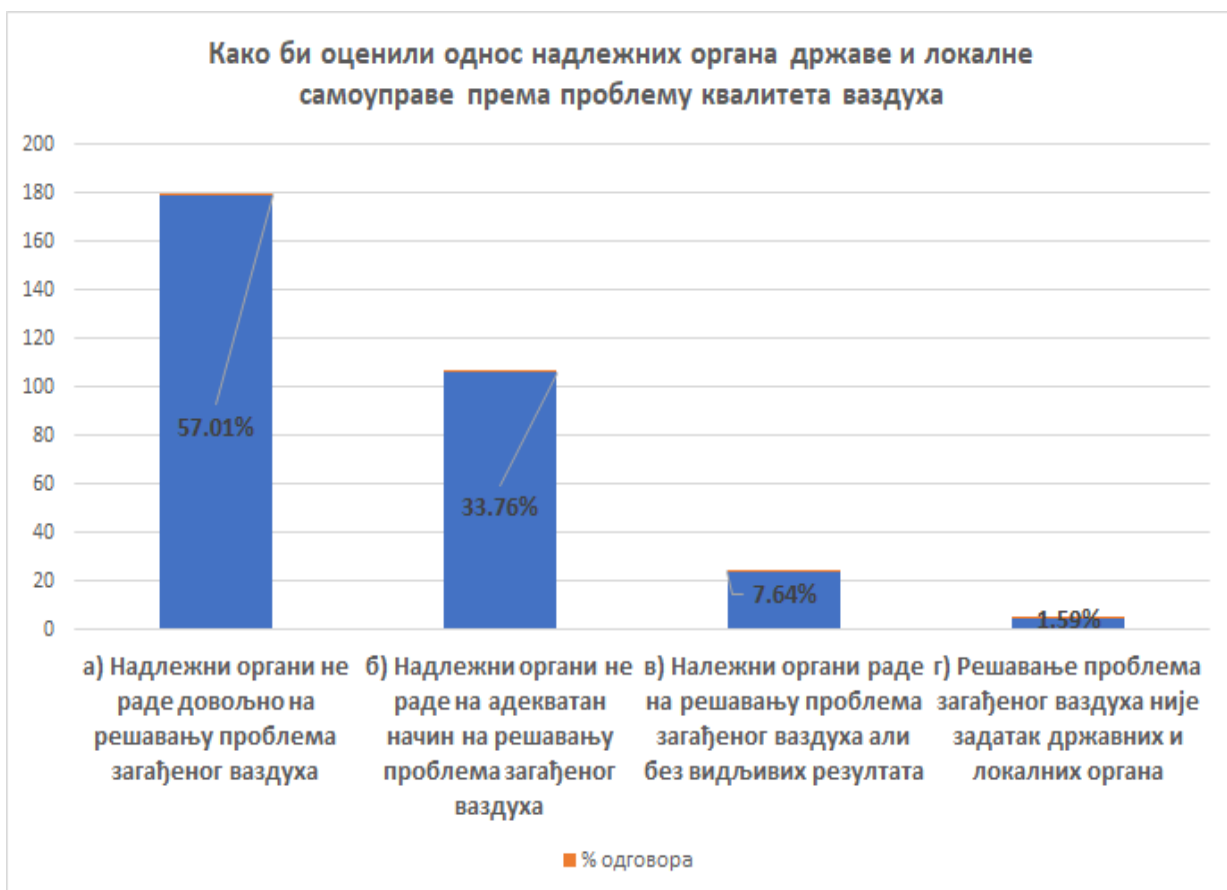

Оцена носилаца и начина решавања еколошких проблема

Најбројнија група питања односила се на решавање проблема загађеног ваздуха. По званичним оценама квалитет ваздуха у Бору је треће, најлошије категорије. За решавање овог деценијског проблема потребно је доста времена и учешће бројних субјеката.

На питање како би оценили однос надлежних органа државе и локалне самоуправе према проблему квалитета ваздуха, нешто више од половине анкетираних (57,01%) је убеђено да надлежни органи не раде довољно на решавању проблема загађеног ваздуха, док једна трећина анкетираних (33,76%) тврди да

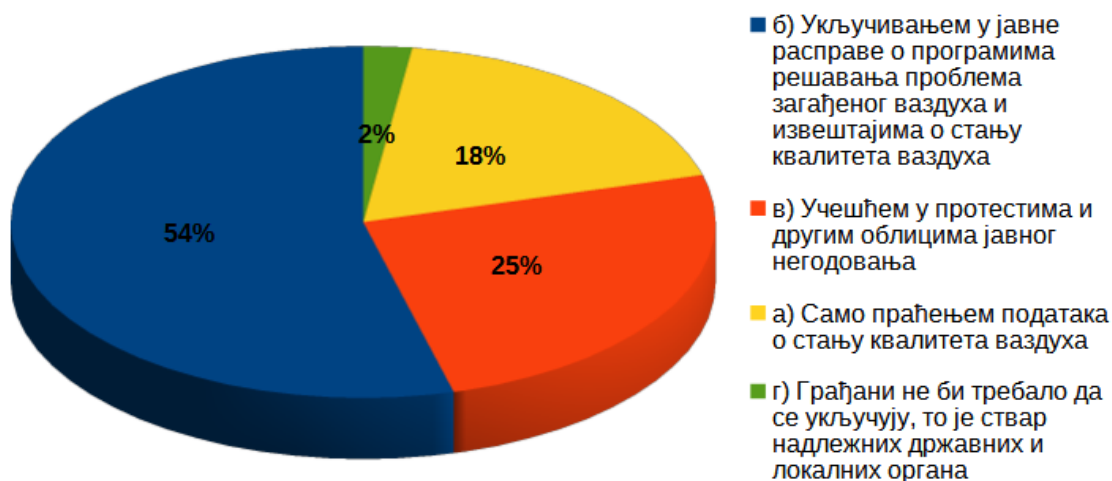
надлежни органи не раде на адекватан начин на решавању проблема загађеног ваздуха, док само мали број (7,64%) мисли да надлежни органи раде на решавању проблема загађеног ваздуха али без видљивих резултата. Незнатан број анкетираних (1,59%) пак мисли да решавање проблема загађеног ваздуха није задатак државних и локалних органа.

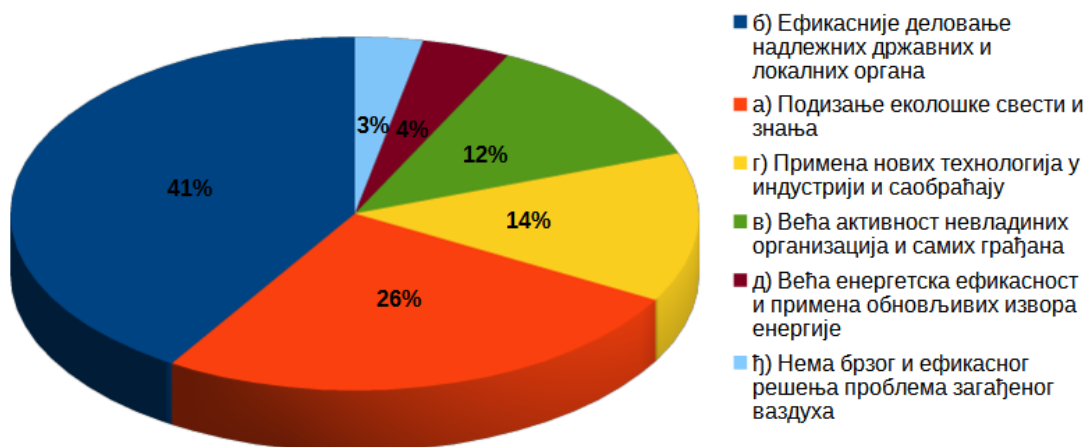
А када се ради о оценама ко највише доприноси побољшању животне средине у Бору (Поменута ранија анкета 2020.) анкетирани грађани су у највећем проценту (збирно 28%) оценили да највише доприноси органи и службе локалне самоуправе – Скупштина града, Градско веће, градске службе и јавна предузећа. Интересантно је да одмах после органа локалне самоуправе анкетирани грађани оцењују да побољшању животне средине у Бору највише доприноси невладине организације (24,1%) и грађани појединци (21%). Државни органи – надлежна министарства и инспекције за свега 9% испитаника највише доприноси побољшању животне средине у Бору а рударско-металуршка компанија, која је и главни загађивач, за свега 5% испитаника доприноси заштити животне средине. Обзиром да је држава стратешки партнер у рударско-металуршкој компанији, проистиче да збирно свега 14% анкетираних грађана оцењује да оба ова субјекта доприноси побољшању животне средине. Поставља се и питање како то све појединци доприноси побољшању животне средине у условима какви су у Бору. Слична дистрибуција одговора била је и у анкети 2013. године.

На питање на који начин би грађани требали да се укључе у решавање проблема загађеног ваздуха у Бору, велика већина (54,14%) је одговорила да би то требало да буде укључивањем у јавне расправе о програмима решавања проблема загађеног ваздуха и извештајима о стању квалитета ваздуха. Једна четвртина анкетираних мисли да би то могло да се укључе учешћем у протестима и другим облицима јавног негодовања (25,16%). Само праћењем података о стању квалитета ваздуха би било довољно каже (18,47%) анкетираних, а (2,23%) су одговорили да грађани не би требало да се укључују, то је ствар надлежних државних и локалних органа.

Начини укључивања грађана

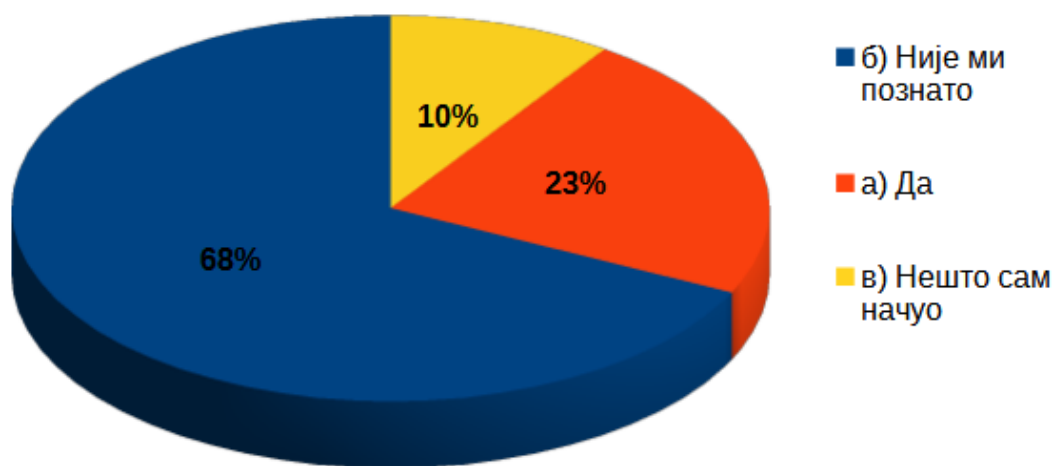
Како ефикасно рашавати проблем загађења ваздуха

На постављено питање шта виде као ефикасно решење проблема загађеног ваздуха, већина (41,08%) је одговорила да би то било ефикасније деловање надлежних државних и локалних органа, затим подизање еколошке свести и знања(25,80%), примена нових технологија у индустрији и саобраћају(13,69%), већа активност невладиних организација и самих грађана(12,10%), већа енергетска ефикасност и примена обновљивих извора енергија(4,14%) а да нема брзог и ефикасног решења проблема загађеног ваздуха мисли веома мали број анкетираних (3,18%).

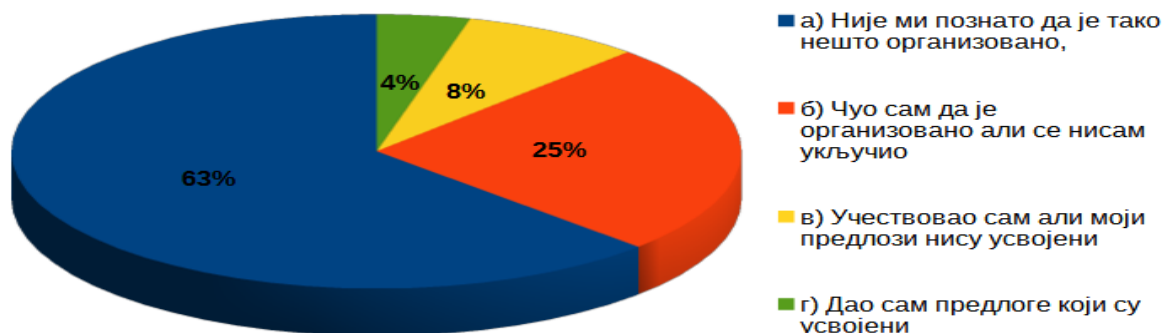
Уследило је питање да ли ли знају да постоје локална докумена која омогућују грађанима да се укључе у процесе доношења одлука о квалитету ваздуха. Већина (67,83%) је одговорила да им то није познато, мањи број (22,61%) се изјаснио да им је то познато, а само (9,55%) мали број да је нешто о томе начуо.

Сазнања о постојању локалних докумената

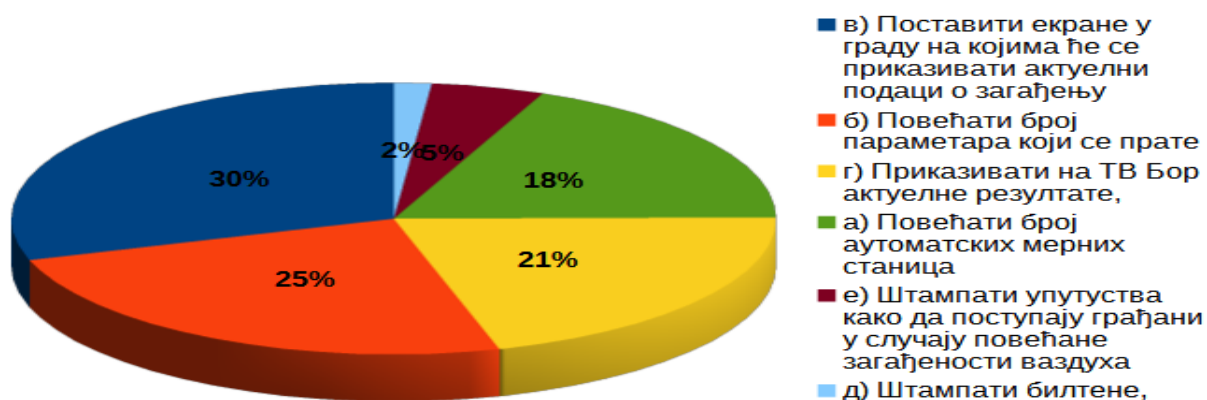
А на питање да ли су учествовали у јавним увидима, презентацијама и давали мишљење на локална докумена о квалитету ваздуха, већина (62,74%) каже да им није познато да је тако нешто организовано, један број анкетираних (25,16%) каже да је чуо да је организовано али се није укључивао, мање анкетираних (7,96%) каже да је чествовао али да њихови предлози нису усвојени, а само (4,14%) је изјавило да су дали предлоге који су усвојени.

Учествовање у јавним расправама

На постављено питање како унапредити мониторинг ваздуха и обавештавање грађана о резултатима, анкетирани грађани су се поделили у пет групе које су истакле следеће предлоге: (29,94%) поставити екране у граду на којима ће се приказивати актуелни подаци о загађењу, (24,52%) повећати број параметара који се прате, (20,70%) приказивати на ТВ Бор актуелне резултате, (18,47%) повећати број аутоматских мерних станица, док само (4,78%) мисли да треба штампати упутства како да поступају грађани у случају повећане загађености ваздуха односно штампати билтене (1,59) са информацијама о загађености ваздуха и мерама за поступање у случајевима повећане загађености.

Како унапредити мониторинг ваздуха

Остали одговори - коментари

На крају упитника била је остављена могућност да анкетирани грађани дају своје слободне коментаре, мишљења и предлоге који нису обухваћени досадашњим питањима. Ту могућност искористила је нешто мање од десетине анкетираних.

Значајнији коментари су да решавање проблема загађеног ваздуха у Бору захтева заједнички рад свих актера - државе, локалне самоуправе, загађивача, стручних и научних организација, организација цивилног друштва - НВО, и посебно самих грађана. У решавање проблема аерозагађења у Бору треба да се укључи „неки јачи фактор“. Инспектори од општинских до републичких, требају почети примењивати све законске мере као и ригорозније казне. Да држава заштити своје грађане на одговарајући начин који је прописан законом.

Доста мишљења и предлога се односило на информисање: да информација о загађењу ваздуха у Бору буде праћена и едукацијом становништва о последицама загађења, да би онда могли да реагују и контролисали сви загађење тј. окружење у којем живе; да је потребно редовно обавештавање свакога дана, уместо реклама у поштанским сандучићима о последицама загађења, истичући здравље беба и деце, исто то на локалној телевизији и радију, затим штампање летака, јер немају сви интернет, па можда се пробуди свест успаваних грађана. Потребна је већа транспарентност о тренутном загађењу.

Један коментар је дефинисао читаву програм активности: „ треба организовати протесте грађана, јер од наглабања по интернету нема ништа. Организују се онлине емисије у којима се наглаба по 2 сата и за које народ нема времена да гледа. Треба оформити страницу на друштвеној мрежи на којој ће се информисати људи о стању ваздуха на дневном нивоу, праћењем аерозагађења у реалном времену, без једног сата закашњења. Треба се организовати да грађани Бора туже загађиваче. Лепљење плаката по граду са тематиком загађења. Потребна је акција, а не говораница.“.

Закључак

1. Грађани Бора показали су велико интересовање за анкету о стању и активностима на заштити ваздуха у Бору. Највећи број анкетираних су млади до 30 година и становници града, што је резултат ангажовања партнерских омладинских организација у току анкетања и чињеница да је градско становништво Бора највише изложено утицају загађаног ваздуха па зато и највише заинтересовано за решавање проблема аерозагађења..
2. Као и у свим досадашњим анкетама највећи број анкетораних оцењује да је животна средине у Бору веома загађена, при чему основне изворе загађења ваздуха виде у погонима металургије и рударства. Анкетирани грађани уочавају велики утицај загађеног ваздуха на здравље и то пре свега на децу и омладину а затим на одрасле људе.
3. У наредном периоду посебне едукативне и информативне активности невладиних организација али и органа градске управе захтева чињеница да изузетно велики број (88,1%) испитаника не зна за национална и локална документа јавне политике о заштити ваздуха, што значи и да не учествују ни у процесима њиховог доношења али и реализовања.
4. С друге стране више од половине испитаника оцењује да су одлично или добро информисани о квалитету ваздуха и стању животне средине у граду Бору и шире да би могли успешно да учествују у одлучивању. Ови одговори указују да се у свести грађана не повезује довољно информисаност о стању квалитета ваздуха са познавањем циљева и мера јавне политике односно планова и програма решавања аерозагађења.
5. У погледу извора информисања о квалитету ваздуха за више од 2/3 испитаника су најчешћи извор интернет сајтови и друштвене мреже што указује где првенствено треба деловати на побољшању информисаности, бар када се ради о младима и становницима градског насеља који су били највећа група међу анкетиранима. Уз то су значајни и одговори скоро половине испитаника да податке о квалитету ваздуха прате користећи могућности савремених информатичких технологија.
6. Оцењујући ко треба да буде носилац решавања проблема аерозагађења већина грађана, односно скоро две трећине сматра да би то првенствено требало да буду државни органи и министарства, док око једне петине испитаника сматра да проблем загађеног ваздуха првенствено треба да решавају загађивачи. Само нешто више од једне десетине испитаника сматра да локална самоуправа треба да буде првенствени носилац решавања проблема аерозагађења.
7. Изузетно велики број анкетираних, преко 90% оцењује да грађани нису довољно укључени у решавање проблема аерозагађења из различитих

- разлога а пре свега јер нису довољно информисани о стању квалитета ваздуха и у процедуре одлучивања о јавној политици заштите ваздуха, затим јер нису заинтересовани за проблеме аерозагађења или немају подршку од невладиних организација.
8. Боље информисање и веће укључивање грађана у решавање проблема аерозагађења по мишљењу једне значајне групе испитаника може се обезбедити применом савремених мерних станица и интернет могућности за приказ података о стању квалитета ваздуха, док друга значајна група сматра да се боље информисање и веће учешће грађана може обезбедити формирањем и деловањем посебних тела, као што је на пример Тим за мониторинг квалитета ваздуха.
 9. Иако значајан број анкетираних сматра да је значајно организовање и рад посебних тела, за рад Тима за мониторинг ваздуха није чула једна петина испитаника. Остали сматрају да ово и слична тела треба да разматрају податке о загађености ваздуха, предлажу мере за унапређење стања квалитета ваздуха и прате реализацију мера које су утврђене у документима јавне политике о заштити ваздуха.
 10. Став највеће групе анкетираних (скоро 2/3) о томе како би грађани и заинтересована јавност првенствено требало да учествују у доношењу кључних докумената јавне политике о заштити ваздуха је да првенствено треба да учествују у анализи стања квалитета ваздуха и изворима загађења. Остали испитаници оценили су да су то учешће у раду зборована, скупова, трибина у оквиру главне јавне расправе, затим учешће представника НВО, стучњака и др. у радним групама за припрему јавних докумената, анкетање грађана и заинтересованих страна о стању и приоритетима решавања проблема животне средине и кроз предлагање садржаја планова и програма заштите ваздуха. Најмање анкетираних оцењује да је првенствено важно да грађани учествују у разматрању извештаја о рализацији докумената јавне политике о заштити ваздуха.

Друштво младих истраживача Бор

„Овај извештај је настао у оквиру пројекта Београдске отворене школе „Зелени инкубатор“, који се спроводи уз финансијску подршку Европске уније, Фондације Фридрих Еберт и Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог. Ставови и мишљења аутора изнети у овом извештају не представљају званичне ставове Европске уније, Фондације Фридрих Еберт, Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог ни Београдске отворене школе, и за њих је искључиво одговоран аутор”